WALVISSEN, DOLFIJNEN EN BRUINVISSEN VOOR DE ENGELSE OOSTKUST, SEPTEMBER 1989

WHALES, DOLPHINS AND PORPOISES OFF THE ENGLISH EAST COAST, SEPTEMBER 1989

In september 1989 werden drie weken lang zeevogels geteld aan boord van trawler MV Tridens (Rijksinstituut voor Visserij Onderzoek) tijdens een haringlarvensurvey. Van 4 tot en met 16 september waren Henk Offringa en Pim Wolf de vogelwaarnemers aan boord, van 25 tot en met 30 september waren dat Klaus Brass en Kees Camphuysen. De tussenliggende week is bij gebrek aan waarnemers helaas uitgevallen. Het schip vertrok wekelijks uit IJmuiden en zodoende werden tellingen verricht in het zeegebied voor de Nederlandse kust (bij vertrek en aankomst), op de centrale Noordzee, maar vooral in het gebied tussen 53° en 56°N voor de Engelse oostkust (2°W - 3°E). Eén van de meest interessante resultaten van deze tellingen, onderwerp van deze bijdrage, was het ongekend grote aantal zeezoogdieren dat in de westelijke Noordzee werd waargenomen. In de drie waarnemingsweken werden in totaal 71 keer walvisachtigen gezien: 341 individuen verdeeld over 6 soorten.

De walvisachtigen werden voor het merendeel gezien in een strook langs de kust met een breedte van zo'n 75km. In een relatief klein gebied, genaamd Baymans Hole, ten noordwesten van Flamborough Head, werden veruit de meeste dieren gezien (figuur 1-3). De diepte in dit gebied bedraagt vrij constant zo'n 60 meter en er komen nauwelijks zandbanken voor. Iets zuidoostelijker vinden we een aanzienlijk geaccidenteerdere bodem (Outer Silver Pit) en oostelijk van het genoemde gebied ligt de Doggersbank. Behalve veel zeezoogdieren werden in het beschreven gebied ook buitengewoon hoge concentraties alkachtigen vastgesteld. Alles wees op een gunstige voedselsituatie en haringachtigen kwamen in het gebied in genoemde periode inderdaad in geweldige hoeveelheden voor.

Van alle waargenomen walvisachtigen kon 91.5% met zekerheid op soort gedetermineerd worden (n= 341). De resterende individuen waren alle dolfijnen en de meeste daarvan vermoedelijk van het geslacht Lagenorhynchus. Een beknopte bespreking van de soorten:

Dwergvinvis Balaenoptera acutorostrata Minke Whale

Vier individuen op 26 (3) en 27 september, verspreid over het gebied (figuur 1). De dieren waren in het geheel niet schuw en enkele konden op korte afstand geobserveerd worden. Eén exemplaar dook onder het schip door, simpelweg omdat dat nu eenmaal op de geplande koers lag. Gedragswaarnemingen waren niet goed mogelijk omdat de Tridens zijn weg vervolgde, maar de meeste dieren leken te fourageren.

Griend Globicephala melaena Pilot Whale

In totaal 19, solitair of in kleine groepjes, alle in de eerste twee waarnemingsweken. Maximaal 5 exemplaren werden in één groepje geteld (gem. 1.9 ± 1.4, n= 10 groepen), hetgeen voor deze soort als opmerkelijk moet worden beschouwd. De Griend is een uiterst sociaal dier die normaal in grote groepen voorkomt. Ook deze soort werd wijd verspreid in het zeegebied aangetroffen (figuur 1).

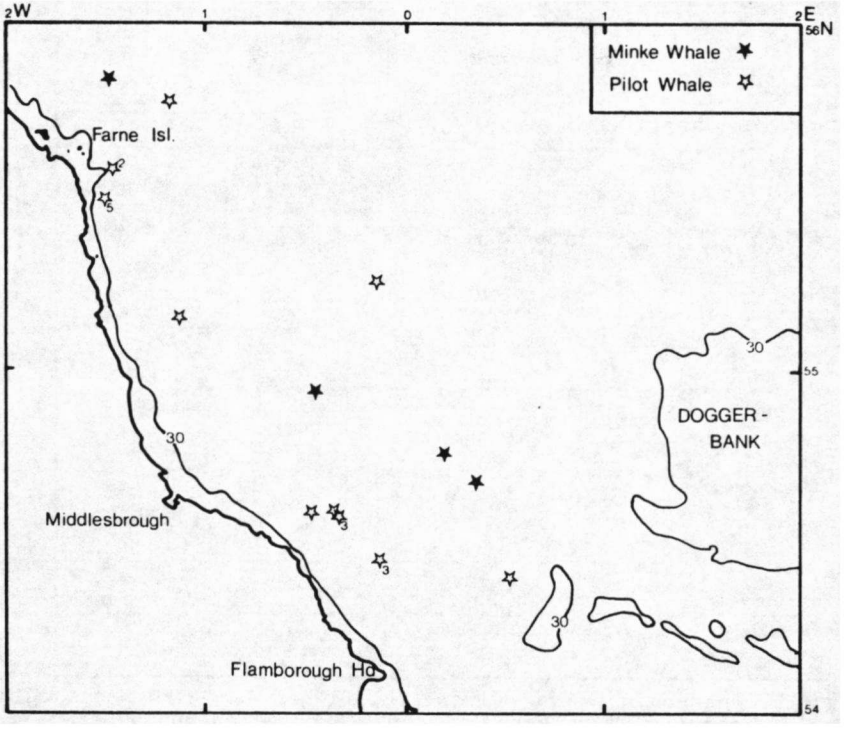

figuur 1. Waarnemingen van Dwergvinvissen Balaenoptera acutorostrata en Grienden Globicephala melaena in september 1989 voor de Engelse oostkust. De getallen geven het aantal dieren in een groep aan; de overige symbolen staan voor solitaire dieren.

figure 1. Sightings of Minke Whales and Pilot Whales in September 1989 off the English east coast. Figures indicate the number of individuals in one herd; the other symbols refer to solitary animals.

Gewone Dolfijn **Delphinus delphis** Common Dolphin

Op 54°37,9 N, 00°24,2 E werd een groep van tenminste 50 Gewone Dolfijnen waargenomen. De dolfijnen werden al op grote afstand ontdekt doordat ze in een lange rij naast elkaar telkens ruw het wateroppervlak deden opspatten. Soms concentreerde de groep zich op één punt, waar met veel spektakel werd rondgesprongen (vaak recht omhoog het water uit), om vervolgens weer in een formatie uit te waaieren en de jacht voort te zetten. Het leek erop dat de formaties bedoeld waren visscholen in een gebied te concentreren, terwijl de dolfijnen dan op zo'n plek bij elkaar kwamen om de vis daadwerkelijk te pakken. Een flinke groep Jan van Genten profiteerde van de door de dolfijnen opgejaagde scholen vis en voor deze vogels was de beste kans op succes ook wanneer de scholen in een klein gebied geconcentreerd werden.

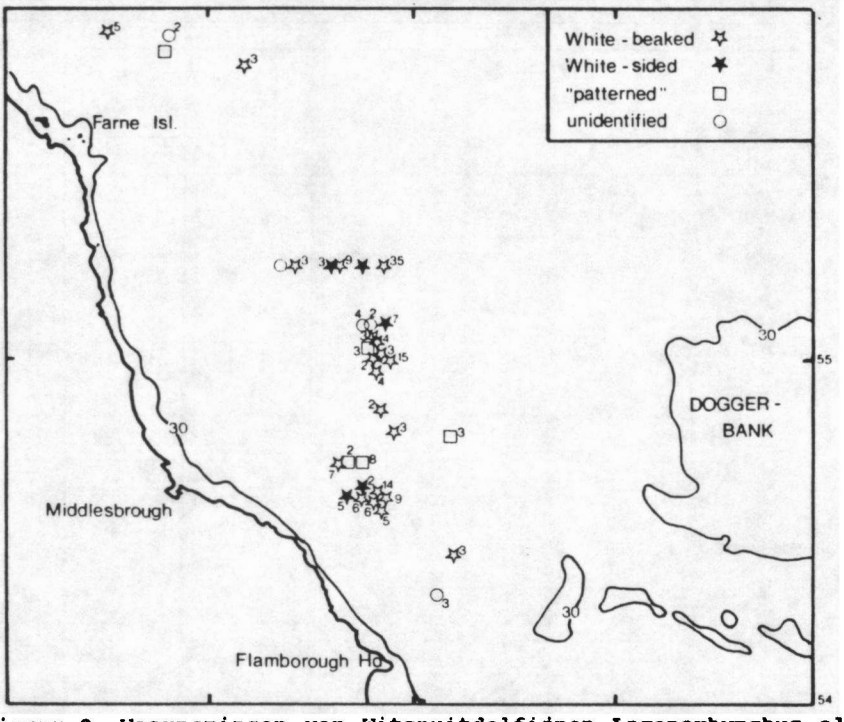

figuur 2. Waarnemingen van Witsnuitdolfijnen Lagenorhynchus albirostris, Witflankdolfijnen L. acutus en ongedetermineerde dolfijnen in september 1989 voor de Engelse oostkust. Zie verder figuur 1.

figure 2. Sightings of White-beaked Dolphins, White-sided Dolphins and unidentified dolphins in September 1989 off the English east coast. See figure 1 for conventions.

Witsnuitdolfijn Lagenorhynchus albirostris White-beaked Dolphin

De meest talrijke dolfijnensoort in de Noordzee, of althans de meest zichtbare vanaf schepen, is de Witsnuitdolfijn. Tijdens deze waarnemingsweken werden 141 exemplaren geteld. De groepjes waren meest klein (2-35 exemplaren), en solitaire dieren werden niet gezien. De gemiddelde groepsgrootte was 7.05 ± 7.5 exemplaren (n= 20 groepen). Slechts 3 groepen waren groter dan 10 exemplaren (14, 15 en 35 stuks). De waarnemingen zijn merendeels sterk geconcentreerd in twee deelgebieden: voor de kust ter hoogte van Middlesbrough en iets noordelijker, Baymans Hole (figuur 2). Op deze plaatsen werden zowel gedurende de reizen begin september als tijdens de laatste reis dolfijnen gezien. Veel van de Witsnuitdolfijnen spendeerden enige tijd voor de boeg van het schip en het was de enige soort waarvan dit gedrag werd gezien.

Witflankdolfijn Lagenorhynchus acutus White-sided Dolphin

De Witflankdolfijn wordt de laatste jaren meer en meer gezien en

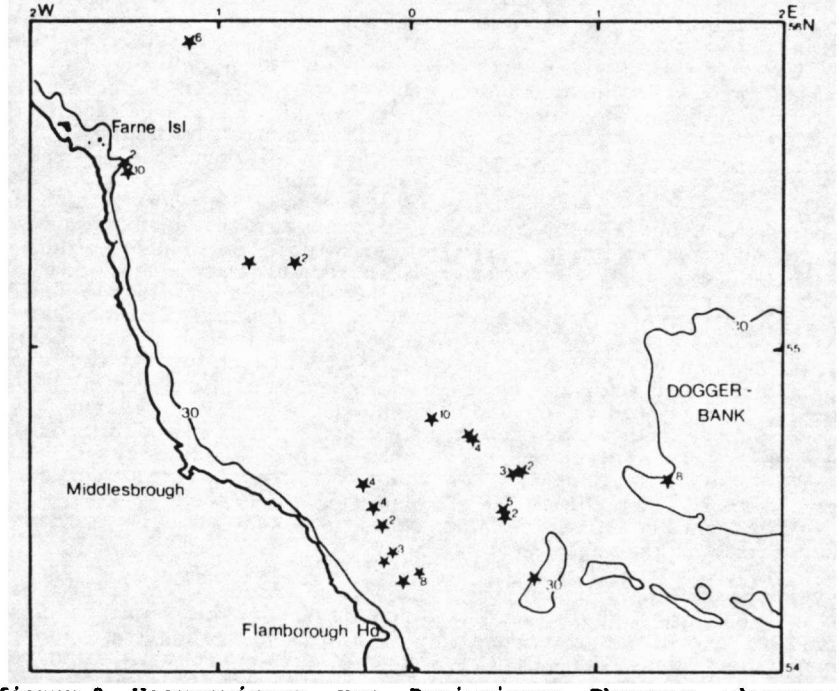

figuur 3. Waarnemingen van Bruinvissen **Phocoena phocoena** en ongedetermineerde dolfijnen in september 1989 voor de Engelse oostkust. Zie verder figuur 1.
figure 3. Sightings of Harbour Porpoises in September 1989 off the English east coast. See figure 1 for conventions.

vermoedelijk is de soort dan ook helemaal niet zo zeldzaam als wel werd verondersteld. Er werden nu 18 stuks waargenomen, in groepjes van 1, 2, 3, 5 en 7 exemplaren. Tweemaal werden kalfjes gezien. De Witflankdolfijnen werden alle gezien in de regio die ook veel Witsnuitdolfijnen bevatte (figuur 2) en ze werden zoals gebruikelijk niet bij de boeg van het schip aangetroffen.

Bruinvis **Phocoena phocoena** Harbour Porpoise

Van de Bruinvis werden 80 exemplaren geteld. De meeste dieren werden ten noordwesten van Flamborough Head gezien, een enkel groepje in het Doggersbankgebied en verspreide groepjes verder noordelijk (onder andere 12 bij de Farne Eilanden; figuur 3). Gemiddeld werden de Bruinvissen wat verder oostelijk opgemerkt dan de meeste Witsnuit-/Witflankdolfijnen. De gemiddelde groepsgrootte van de Bruinvis was 3.8 ± 3.0 exemplaren (n= 21 groepen). De grootste groepen hadden een omvang van 10 stuks.

Het is interessant om de verschillen in verspreiding van de diverse soorten te bekijken. De Witflank-/en Witsnuitdolfijnen werden sterk geconcentreerd in enkele gebieden tussen 54°30 en 55°30N, juist westelijk van Greenwich gezien, de Bruinvis in een wat zui-

delijker gelegen gebied, ongeveer van 54°20 - 54°50N rondom de 0 meridiaan, en de Dwergvinvis en Griend wijd verspreid in een strook langs de kust. Vrijwel alle zeezoogdieren fourageerden of wekten althans die indruk en de gevonden verschillen in verspreiding is ongetwijfeld veroorzaakt door een verschillende ecologie van deze soorten. Het fijne is daarvan helaas niet bekend.

Er is bitter weinig bekend van het voorkomen van zeezoogdieren in de zuidelijke Noordzee en we kunnen daarom met geen mogelijkheid vaststellen in hoeverre deze waarnemingen iets bijzonders zijn. Evans (1980) geeft een overzicht van de waarnemingen aan cetacea rond de Britse Eilanden en hierin ontbreken, behalve de Bruinvis, in deze regio alle hier genoemde soorten. Dat de Witsnuitdolfijn in deze wateren een normale soort is, is al eerder door zeevogelwaarnemers vastgesteld en het overzicht van Evans gaat dus duidelijk mank aan een gebrek aan gegevens. In een recentere, meer populaire compilatie van waarnemingen noemt hij voor dit gebied Orca's Orcinus orca in de nazomer, Bruinvissen, Witsnuitdolfijnen en 'zo nu en dan' Grienden (Evans 1987). Dankzij de offshore waarnemingen aan boord van schepen hebben we inmiddels kunnen vaststellen dat ook Witflankdolfijnen regelmatig in de zuidelijke Noordzee voorkomen, doorgaans in klein aantal maar soms honderden tegelijk, terwijl de Dwergvinvis nu toch ook al vrij vaak gezien is. De groep Gewone Dolfijnen kan als een zeldzame uitzondering worden beschouwd.

Summary On board the fishery research vessel MV Tridens seabirds and marine mammals were counted during three weeks in September 1989 off the English east coast (53-56°N). The total number cetaceans seen was 341: 6 species in 71 herds. A review is given of the distribution of the sightings (maps 1-3) with some remarks on the behaviour of the animals. In the waters visited, very high densities of auks were found and the area was clearly rich in small fish (mainly clupeids) offering excellent feeding conditions. Interesting sightings were 4 Minke Whales, 19 Pilot Whales and 50 Common Dolphins. White-beaked Dolphin and Harbour Porpoise (141 and 80 respectively) were common. White-sided Dolphins were positively identified on 5 occasions (18 individuals), 29 dolphins remained unidentified. Mean herd sizes were 1.9 ± 1.4 in Pilot Whales (n= 10 herds), 7.05 ± 7.5 in White-beaked Dolphins (n= 20 herds; 3 herds >10: 14, 15 and 35 individuals), and 3.8 ± 3.0 in the Harbour Porpoise (n= 21 herds; maximum 10 individuals). The Common Dolphins were fishing (with a group of Gannets associated), and their methods are briefly described.

Sightings of White-beaked and White-sided Dolphins were highly concentrated between 54°30 and 55°30 N, just to the west of Greenwich. Harbour Porpoises had a more southerly and distinctly more easterly distribution. Sightings of Minke Whales and Pilot Whales were scattered in a broad band along the coast. It is suggested that ecological differences are responsible for the different distribution patterns but an explanation is hard to give.

Evans, P.G.H. 1980. Cetaceans in British waters. Mammal Review 10(1):1-52.
Evans, P.G.H. 1987. Cetacea Britannica. BBC Wildlife 5(6):294-301.

Kees (C.J.) Camphuysen (CvZ), Perim 127, 1503 GB Zaandam, **Pim Wolf** (NIOZ), postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel.